

قالب الف - متن کرسی ترویجی:

۲- عنوان کرسی:

عنوان فارسی: اقتصاد ایران در جنگ تحمیلی سوم: ارزیابی سناریوهای تقابل ژئواکونومیک ایران و آمریکا

عنوان انگلیسی:

The Third War of Attrition: A Scenario-Based Analysis of Iran-U.S.
Goeconomic Confrontation

عنوان عربی:

۳- متن کرسی ترویجی: (آن دسته از ارائه دهندگان کرسی ترویجی یا دانشگاه یا موسسه‌ای که کرسی در آن برگزار می‌شود به زبان غیرفارسی هستند، می‌توانند متن کرسی را به زبان اصلی ارائه دهند). کل متن به پیوست تقدیم می‌شود.

۱-۳ شرح موضوع: بطور دقیق و علمی شرح داده شود.

با افول قدرت سخت و سنتی ایالات متحده آمریکا و ناتوانی این کشور در پیشبرد راهبردهای تهاجم نظامی مستقیم زمینی در منطقه غرب آسیا که در جنگ‌های افغانستان و عراق نیز نمایان شد، نبرد آمریکا در این منطقه، به سمت فرآیندهای ژئواکونومیک و هوشمند شیفته شده است. بخشی از این آرایش نوظهور که با الهام از مقاطع سرنوشت‌ساز دفاع مقدس و نبرد اقتصادی دهه نود، در این پژوهش «جنگ تحمیلی سوم» نامیده می‌شود، ماهیتی ترکیبی و معیشت‌محور دارد. در این فضا، مرزهای کلاسیک میان پادگان و بازار، موشک و پول، و سرباز و شهروند به کلی مخدوش شده است. جنگ نظامی نیز در خدمت جنگ اقتصادی قرار می‌گیرد و نقاط هدف حتی در جنگ نظامی را کانون‌های تجارت و مبادلات منطقه‌ای قرار می‌دهد. در بستر جنگ تحمیلی سوم، اقتصاد دیگر نقش سنتی پشتیبانی لجستیکی از نیروهای مسلح را بر عهده ندارد، بلکه خود به پهنه اصلی نبرد تبدیل شده است. بر اساس مبانی نظری اقتصادسیاسی خارجی آمریکا که در تحلیل‌های اقتصاددانانی چون جفری ساکس انعکاس یافته است (Sachs, ۲۰۲۶)، هیئت حاکمه واشنگتن با هدایت اتاق‌های فکر مالی (نظیر ساختارهای هدایت‌شده توسط اسکات بسنت در وزارت خزانه‌داری)، به این جمع‌بندی راهبردی رسیده‌اند که برای متوقف کردن کلان‌روند حرکت جمهوری اسلامی، گسیل تانک‌ها دیگر موثر نیست. از منظر آنان، سلاح‌های پولی هوشمند قادرند از طریق تخریب ارزش مبادلاتی پول ملی، ایجاد ناترازی‌های حاد سازمان‌یافته در سیستم بانکی، مسدودسازی رگ‌های حیاتی تجارت خارجی، مردم ایران را زیر فشارهای جانکاه معیشتی قرار داده و زمینه را برای شورش‌های

اجتماعی و گسست پیوند محکمی که میان حاکمیت و مردم وجود داشته است، فراهم آورند. نیروی نظامی تنها می‌تواند به کارآمدسازی این ابزارها کمک کند.

آسیب‌پذیری ایران در برابر این شلیک‌های اقتصادی، ریشه در سیطره چندین‌دهه‌ای تفکر غرب‌زده در نهادهای تصمیم‌گیری داخلی ایران دارد. این نگرش با شرطی‌سازی اقتصاد کلان نسبت به نرخ ارزهای خارجی و پذیرش داوطلبانه قواعد پولی نهادهای بین‌المللی، ساختار اقتصادی کشور را در برابر تکانه‌های بیرونی شکننده کرده است. این تفکر را از حیث اعترافی که صاحبان آن در ایران دارند، لیبرالیسم و از حیث نوع ارتباطی که با هژمون آمریکایی برقرار می‌کنند، استعمارپذیر می‌دانم و از آن به «لیبرالیسم استعمارپذیر» تلقی می‌کنم. این تفکر با تضعیف ظرفیت‌های تولید بومی و نادیده گرفتن شبکه اقتصاد تاریخی ایرانی و مسدود کردن مسیرهای تجاری تاریخی عملاً بستر مناسبی را برای اصابت تروریسم اقتصادی آمریکا مهیا ساخته است.

در سوی دیگر این ترازوی استراتژیک، موقعیت بی‌بدیل ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک جمهوری اسلامی ایران در قلب شاهراه‌های مواصلاتی انرژی جهان قرار دارد. «ایران، به‌عنوان کشوری که در همسایگی مستقیم قفقاز جنوبی واقع شده و از موقعیتی ژئواستراتژیک در تقاطع مسیرهای شمال - جنوب و شرق - غرب برخوردار است، ظرفیت آن را دارد که به بازیگری محوری در شبکه کریدورهای منطقه‌ای و بین‌المللی تبدیل شود. قرار گرفتن ایران در مسیر پیونددهنده آسیای مرکزی، قفقاز، روسیه، خلیج فارس و آسیای جنوبی، این کشور را در نقطه‌ای کلیدی از نقشه ترانزیتی اوراسیا قرار داده است (حسین‌زاده و همکاران، ۱۴۰۵، ص ۵). مطابق با داده‌های آژانس بین‌المللی انرژی (EIA, ۲۰۲۵) و اداره اطلاعات و آمار انرژی ایالات متحده (IEA, ۲۰۲۶)، بیش از ۲۰ درصد از نفت خام دنیا، بیش از ۲۰ درصد از ال‌ان‌جی تجاری دنیا و سهم قابل‌توجهی (بیش از یک سوم) از کودهای شیمیایی و محصولات پتروشیمی جهان از گذرگاه تنگه هرمز عبور می‌کند (OECD, ۲۰۲۶; IEA, ۲۰۲۶; UNCTAD, ۲۰۲۶). این تمرکز جغرافیایی، وزنه تعادلی سنگینی را در اختیار تهران قرار می‌دهد. اعمال هرگونه استراتژی تدافعی یا اختلال در این جریان حیاتی، ظرف چند روز موجبات انفجار تورمی قیمتی و بحران‌های لجستیکی را در پایتخت‌های غربی فراهم می‌آورد. تجربه جنگ تحمیلی سوم نشان داد که ایران دارای قابلیت ایجاد شوک در نظم انرژی دنیاست و در برخی موارد ایران از این فرصت برای به چالش کشیدن آمریکا به‌خوبی استفاده کرد.

بنابراین، مسئله اصلی پژوهش این است که این تقابل چندوجهی و پیچیده در آینده به کدام سمت حرکت خواهد کرد؟ از آنجا که رویکرد خطی و پیش‌بینی‌های تک‌بعدی در نظام‌های پویا و بحرانی کارایی ندارند، بهره‌گیری از متدولوژی سناریونویسی برای سنجش رفتارها امری حیاتی است. این به دنبال پاسخ به این پرسش بنیادین است: سناریوهای محتمل تداوم جنگ تحمیلی سوم بر اساس تلاقی رویکردهای ایران و جبهه استکبار کدام‌اند و دکتترین اقتصاد مقاومتی چگونه می‌تواند پایداری معیشت توده‌ها و پیروزی استراتژیک جبهه حق را در هر یک از این آینده‌ها تضمین کند؟

۲-۳ سوابق دانشی: تاریخچه موضوع و سوابق نظری و دانشی موجود در این زمینه چیست و جایگاه موضوع حاضر کجاست؟

کل متن به پیوست تقدیم می‌شود.

۳-۳ موارد نوآوری: ضمن بیان دانش موجود، نوآوری کرسی ترویجی بطور واضح و روشن بیان شود.

این مقاله در حین جنگ نگاشته شده و یک اثر سیاستی با تحلیل به هنگام برای سیاست گذاری اقتصادی در حین جنگ به شمار می رود و از این رو یک تلاش منحصربه فرد به شمار می رود. این تلاش علمی با استفاده از ترکیب روش تحلیل سناریویی و روش نظریه بازی ها انجام شده که در نوع خود یک محصول نوآورانه به شمار می رود.

۳-۴ فرایند: فرایندی که در آن محتوای علمی حاصل شده است، شرح داده شود. ابتدا به مطالعه میدان جنگ پرداخته شد و سیاست های اقتصادی طرفین مورد مطالعه قرار گرفت. سپس با استفاده از تکنیک تحلیل سناریویی، آینده های متصور شناسایی شدند و با استفاده از ماتریس نظریه بازی تلاش شد پیامدهای انتخاب ها مورد بررسی قرار گیرند.

۴-۵ منابع: فهرست منابعی که در متن ارجاع داده شده است، آورده شود.

۱. Axios / Federal Reserve Bank of Boston. (۲۰۲۶, June ۴). There are early signs of renewed labor market strength during Iran war. <https://www.axios.com/۲۰۲۶/۰۶/۰۴/oil-iran-boston-fed-research>
۲. Collinson, S. (۲۰۲۶, June ۱۱). Why a frustrated Trump is turning again to bombs to force Iran's hand. CNN / RNZ. <https://www.rnz.co.nz/news/world/۵۹۷۹۳۸/why-a-frustrated-trump-is-turning-again-to-bombs-to-force-iran-s-hand>
۳. Federal Reserve Bank of Boston. (۲۰۲۶, June ۴). Reassessing the U.S. Economy's Vulnerability to Oil Shocks. Current Policy Perspectives. <https://www.bostonfed.org/publications/current-policy-perspectives/۲۰۲۶/reassessing-us-economys-vulnerability-oil-shocks.aspx>

۴. Hoffman, F. G. (۲۰۱۴). Conflict in the ۲۱st Century: The Rise of Hybrid Wars. Potomac Institute for Policy Studies.
۵. IndexBox. (۲۰۲۶, June ۶). Federal Reserve Bank of Boston Analysis Shows Oil Price Spikes Now an Inflation Problem, Not a Recession Trigger. https://www.indexbox.io/blog/fed-study-oil-shocks-no-longer-guarantee-us-recession/
۶. International Energy Agency (IEA). (۲۰۲۶). Oil Market Report - Strait of Hormuz. Paris: IEA Publications.
۷. Morgan Stanley. (۲۰۲۶). Iran conflict: Three scenarios for markets. Morgan Stanley Research. <https://prod-mssip.morganstanley.com/insights/articles/iran-conflict-three-market-scenarios-investors-consider>
۸. Sachs, J. D., & Fares, S. (۲۰۲۶a, January ۲۴). 'Economic Statecraft' Exposed: A Key Pillar of US Hybrid Warfare for All to See. jeffsachs.org / Common Dreams. https://www.jeffsachs.org/newspaper-articles/rlskj۹m۶nzabkgyyrmfjcge۷nyty۷۹
۹. Sachs, J. D., & Fares, S. (۲۰۲۶b, January ۳۰). Jeffrey Sachs: Engineering Iran's Unrest. Consortium News.
۱۰. Schwartz, P. (۱۹۹۶). The Art of the Long View: Planning for the Future in an Uncertain World. New York: Doubleday.
۱۱. Simon, S. (۲۰۱۸). Iran and President Trump: What Is the Endgame? Survival, ۶۰(۴), ۷-۲۰. <https://doi.org/۱۰.۱۰۸۰/۰۰۳۹۶۳۳۸,۲۰۱۸,۱۴۹۴۹۷۵>
۱۲. Snidal, D. (۱۹۸۵). The Game Theory of International Politics. World Politics, ۳۸(۱), ۲۵-۵۷.

۱۳. Sumner, A. (۲۰۲۶, April). The coming fuel and food shockwave: How global disorder could deepen global inequality. UNU-WIDER. https://www.wider.unu.edu/publication/coming-fuel-and-food-shockwave-how-global-disorder-could-deepen-global-inequality
۱۴. U.S. Energy Information Administration (EIA) (۲۰۲۶). World oil transit chokepoints. Retrieved, from https://www.eia.gov/international/analysis/special-topics/world_oil_transit_chokepoints
۱۵. U.S. Energy Information Administration (EIA). (۲۰۲۵). Strait of Hormuz transit volumes. Washington, D.C.: U.S. Department of Energy.